

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 107 1986

Svenska Litteratursällskapet

Distribution: Almqvist & Wiksell International, Stockholm

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lars Lönnroth

Lund: Louise Vinge, Ulla-Britta Lagerroth

Stockholm: Inge Jonsson, Kjell Espmark, Vivi Edström

Umeå: Sverker R. Ek

Uppsala: Thure Stenström, Lars Furuland, Bengt Landgren

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen,
Humanistiskt-Samhällsvetenskapligt Centrum, Box 513, 751 20 Uppsala

Utgiven med understöd av

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* bör vara maskinskrivna med dubbla radavstånd och eventuella noter skall vara samlade i slutet av uppsatsen. Titlar och citat bör var väl kontrollerade. Observera att korrekturändringar inte kan göras mot manuskriptet.

ISBN 91-22-00884-5 (häftad)

ISBN 91-22-00886-1 (bunden)

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksell Tryckeri, Uppsala 1987

Parentation i Svenska Litteratursällskapet

11 december 1985

Sedan föregående årsmöte har två bemärkta gestalter i den uppsaliensiska litteraturforskningen gått ur tiden, nämligen professor Gunnar Tideström som avled den 3 maj 1985 i en ålder av 79 år och professor Victor Svanberg som avled den 3 december 1985 i en ålder av 89 år. De har båda spelat en framträdande roll i Svenska Litteratursällskapet och beklätt viktiga poster i dess ledning. Gunnar Tideström efterträdde Anton Blanck som sällskapets ordförande år 1951 och kvarstod i denna befattning i tolv år, fram till 1963. Victor Svanberg efterträdde år 1923 Nils Gobom som sällskapets sekreterare och kvarstod på denna post och tillika i den krävande sysslan som redaktör för Samlaren under ett decennium, fram till 1933. Svanberg har tidvis också varit sällskapets vice ordförande. Båda har alltså inlagt stora förtjänster om sällskapet. Men de förtjänar också vår hägkomst för sina lysande insatser i svensk litteraturforskning, litteraturpedagogik och litteraturkritik.

När Gunnar Tideström år 1948 sökte och erhöll den nyinrättade andra litteraturprofessuren i Uppsala, skrev en av de sakkunniga – han hette Victor Svanberg – att Tideströms avhandling om Runeberg var »den bästa som på mer än tio år ventilerats i Sverige och en av de fyra eller fem bästa som någonsin ventilerats hos oss». Denna grundläggande undersökning gällde alltså Runebergs estetik och gav en inträngande bild av både skaldens och hela den romantiska epokens estetiska tänkande. De estetiska intressena blev i fortsättningen ett signum i Tideströms litteraturhistoriska verksamhet – i skrifter om Edith Södergran, Harry Martinson, Pär Lagerkvist, Hjalmar Bergman, P. O. Sundman och många andra – och präglade inte minst hans litteraturpedagogiska gärning och skriftställarskap. Jag tänker på sådana ouppnådda klassiker i vår litteraturundervisning som »Lyrik från vår egen tid», »Lyrisk tidsspegel», »Dikt och tanke» I–III och »Dikt och bild». Ingen har som Gunnar Tideström lärt oss att studera diktverken själva, deras komposition och formprinciper och inte minst deras estetiska verkan och värde. Helt visst var Tideström här före sin tid. Det är tänkvärt, att denna inrikt-

ning på diktverkets textkaraktär i våra dagar fått förnyad aktualitet. I linje med detta intresse för litteraturvärde och kulturvärde ligger den omsorg som Tideström ägnade klassikerna och klassikernas levande verk: under Tideströms tid som ordförande igångsattes sällskapets klassikerutgivning som resulterade i ett tiotal volymer, alltifrån Stiernhielms Hercules till Ola Hanssons Sensitiva amorosa. Men med sin trygga och praktiska läggning och sin stora organisatoriska begåvning vitaliserade Tideström också sällskapets övriga skriftutgivning och verksamhet. Fastän han aldrig hade bråttom – eller kanske just därför! – hann han uträtta mer än de flesta. Den trygga och harmoniske dalkarlen Gunnar Tideström med sin estetiska sensibilitet och sin fint utvecklade taktkänsla gjorde ett djupt intryck på alla som kom i beröring med honom. Det fanns i hans kärva fåordighet en personlig integritet och nobless, som kom kolleger, vänner och lärjungar att lyssna och värmas. Humanism var för honom inget tomt ord utan en livshållning. Det är vemodigt att veta, att de många trivsamma pratstunder då han förnöjd sög på sin pipa kanske bidrog till att undergräva hans hälsa och gjorde hans sista levnad mer smärtsam än den eljest behövt bli. Men vi bevarar i minnet en stor humanist, en framstående litteraturforskare och litteraturpedagog och framför allt en trofast vän, som gjort detta sällskap mycket stora tjänster.

På många sätt kom också Victor Svanbergs livsgärning att flätas samman med detta sällskaps historia. I samband med 100-årsjubileet 1980, när vi samlades till jubileumshögtidligheter på Carolina Rediviva i ett symposium om Henrik Schücks historiesyn, framträdde ännu Victor Svanberg i debatten, med liv och lust. Och när professor F. J. Billeskov Jansen från Köpenhamn besökte Uppsala och inför detta forum höll föredrag i december 1982, befann sig Victor Svanberg – f. ö. tillsammans med Gunnar Tideström – bland de sju tillstädeskomna svenska professorerna. Man bör betänka, att detta inträffade ungefär sextio år efter det att Svanberg börjat göra sig bemärkt i vårt sällskap.

Ty det var år 1923, som Svanberg i vårt sällskaps

skriftserie lät publicera sin doktorsavhandling över det självvalda ämnet Viktor Rydbergs Singoalla, en bok som – om man får tro en uppgift i förordet – huvudsakligen tillkommit år 1920, alltså då författaren befann sig i en ålder av endast 24 år. Avhandlingen, som renderade Svanberg docentur, är mätad av lärdom och placerar med uppbåd av ett stort komparativt material in Rydbergs roman i en europeisk bakgrund, från högromantikerna till Heine. Också nästa stora arbete i Rydbergsforskningen, »Novantiken i Den siste atenaren», utgav Svanberg i sällskapet skriftserie (1928) och offentliggjorde därmed ett av sina mycket omstridda men också mest skarpsinniga arbeten. Och därutöver publicerade han i Samlaren många större och mindre uppsatser, om Viktor Rydbergs Benoni Strand och femtitalsliberalismen (1922), om Fru Mariannes tillkomsthistoria (1931), om skandinavismen i Tegnér's Nore (1932) och om Viktor Rydbergs lyriska genombrott (1937). Även ett pionjärarbete i svensk litteratursociologi som »Medelklassrealism» utkom första gången i Samlaren (1944–46), medan det lika stora och kanske viktigare arbetet »Romantikens samhälle» fick vänta på sin publicering i bokform till 1980. Det för tiden nya greppet att studera skönlitteraturen mot bakgrund av demografi – befolkningsstatistik och befolkningsutveckling – hade inte många motsvarigheter i det dåtida vetenskapssamhället. Men med sina djärva problemformuleringar och ännu djärvare generaliseringar var det forskning som bröt ny väg i svensk vetenskap och öppnade nya utsikter.

Att poesi och politik hör ihop, hade Svanberg upptäckt under sin Rydbergsforskning, och samma insikt präglar hans väldiga litteraturkritiska insats. »Poesi och politik» hette en av hans tidiga Clar-téuppsatser och fick ge namn åt hans första essäsamling 1931, som snart följdes av andra, »Till nutidens lov» (1956), »Diktaren i samhället» (1968) och »Debatt och värdering» (1978). I otaliga litteraturkritiska och kulturkritiska debattinlägg genom åren – Harry Järv som i samband med åttioårsdagen 1976 förtecknade skrifterna, nådde upp till sammanlagt 700 nummer! – ger Svanberg röst åt sin livstro och framstegstro. Arbetardiktarna och inte minst autodiktarna, de svaga och eftersatta, de avvikande

och utstötta, för dem ömmade Svanberg och dem värnade han om. Och på ett mycket tidigt stadium såg och utpekade han, var den stora diktarbegåvningen fanns, alltifrån Pär Lagerkvist till Sven Delblanc. Den samhällsinriktning, som Svanberg ständigt förordade och representerade, märks f.ö. också när han medverkade i vårt sällskap. Vårt samfunds lärde historiograf Gunnar Svanfeldt har gjort den skarpsynta iakttagelsen, att just intresset för litteraturen i dess relationer till politik och samhälle på ett märkligt vis färgar Samlarens årgångar under decenniet efter år 1923. Säkert är det ingen slump, att tidskriftens unge redaktör då hette Victor Svanberg.

För många av de här närvarande står det också klart, att Svanberg var en ovanligt dynamisk och lysande lärare, en mästare vid seminariebordet, outtröttlig i sin förmåga att handleda. Att han förmådde uträtta så mycket, trots sin personliga disharmoni, kan vara ägnat att förvåna. Men kanske var rastlösheten och splittringen en förutsättning för hans förmåga att ständigt ställa nya och fruktbara frågor, något som också gjorde honom levande. När jag senast träffade honom i Vitterhetskademien för någon månad sedan, talade han – stilenligt – om undret att ha fått leva.

Var och en på sitt sätt var Gunnar Tideström och Victor Svanberg rikt utrustade människor. De var i mångt och mycket varandras kontraster, till temperament och personlighet, i livssyn, samhällssyn, kultursyn, litteratursyn. Men de kom därmed, på ett sätt som de kanske inte alltid själva förstod, att berika den uppsaliensiska intellektuella miljön och förse den med en dynamik, som gjorde oss alla rikare. Båda insåg de, att Svenska Litteratursällskapet är och måste förbli et kraftcentrum i svensk litteraturforskning. Och båda handlade därefter, genom att skänka sällskapet sin tid, sina krafter och aktiva omsorger. För oss som varit deras läsare, lyssnare och lärjungar i litteraturstudiets konst och som i decennier mött dem här i Svenska Litteratursällskapet, är det ett privilegium att ha fått räkna dem till vår krets.

Jag föreslår, att vi hedrar de bortgångnas minne med en tyst minut!

Thure Stenström